

CORELAȚIA DINTRE TESTAMENT ȘI CONTRACTUL CU PRIVIRE LA MOȘTENIREA UNUI VIU

Iulia BĂNĂRESCU

Universitatea de Stat din Moldova

În articol se întreprinde o analiză a corelației dintre testament și contractul cu privire la moștenirea unui viu. Cu referire la scopul urmărit de autorul actului juridic se precizează că testamentul este un act juridic cu titlu gratuit, deoarece testatorul dispune de averea sa fără a urmări scopul de a obține de la moștenitorul testamentar vreun avantaj patrimonial, pe când prin încheierea unor astfel de contracte ambele părți urmăresc obținerea unor avantaje patrimoniale.

Cuvinte-cheie: *testament, rezervă succesorală, cote-părți legale, contract cu privire la moștenirea unui viu.*

CORRELATION BETWEEN TESTAMENT AND LEGACY CONTRACT OF AN ALIVE PERSON

This paper is an analytical analysis of the correlation between the will and agreement on an alive person. Referring to the purpose of enacting legal we mention that the will is a legal document free of charge, because the testator disposes of his assets without seeking order to gain any patrimonial advantage from testamentary heir, while the conclusion of such contracts both sides seek to obtain patrimonial benefits.

Keywords: *will, reserved share, legal quota share, agreement on a legacy of an alive person.*

Printre novațiunile legale ale actualului Cod civil, care, după esența lor, ar putea fi asimilate cu unele efecte ale contractului de succesiune recunoscut de legislația germană, specificăm norma stipulată la art.67, care reflectă într-un mod ambiguu regimul juridic al contractului cu privire la moștenirea unui viu.

Pornind de la denumirea acestui articol, putem preciza că prin esența sa juridică aceasta are un conținut confuz, dat fiind că sintagma „moștenirea unui viu” generează în practică o incertitudine privind obiectul contractului; nu sunt clare și raporturile juridice care urmează să fie reglementate de norma respectivă.

Fără a intra în careva detalii asupra conținutului articolului în cauză, la prima vedere semnificația sintagmei „moștenirea unui viu” creează impresia că obiectul unui astfel de contract se referă la moștenirea unei persoane fizice în viață la momentul încheierii acestuia, însă o astfel de deducție ar contraveni logicii juridice, deoarece persoanele fizice pot fi numai subiecte ale raporturilor juridice civile și nicidecum obiectul acestora.

Analizând esența juridică a dispoziției articolului în cauză, considerăm că legiuitorul nostru a conturat reglementări proprii unor contracte ce pot fi încheiate între moștenitorii legali asupra cotei-părți legale din masa bunurilor succesoriale ale persoanei care este în viață la momentul încheierii acestora.

Dincolo de dificultățile de ordin terminologic, se mai poate de remarcat că conținutul dispoziției de la art.675 din Codul civil este controversat și după obiectul său de reglementare, deoarece denumirea acestuia se referă la contractul cu privire la moștenirea unui viu, ceea ce în mod normal ar însemna că legiuitorul a conturat un regim juridic pentru încheierea unor astfel de contracte. Însă, reieșind din conținutul alineatului (1) al acestui articol, se recunoaște nul contractul asupra moștenirii unui terț încă în viață, precum și contractul asupra cotei-părți legale sau a legatului din succesiunea unui terț încă în viață.

Prin urmare, apare întrebarea: care a fost necesitatea introducerii unei astfel de reglementări referitoare la contractul cu privire la moștenirea unui viu, dacă prin dispoziția aceleiași norme se sancționează cu nulitate încheierea unor astfel de contracte? Și a doua: care este utilitatea socială a acestei norme juridice?

Deoarece prevederile alin.(1) art.675 din Codul civil sancționează cu nulitate absolută contractele cu privire la moștenirea unui terț în viață, precum și contractele asupra cotei-părți legale sau a legatului din succesiunea unui terț încă în viață, cu titlu de excepție, la alineatul (2) legiuitorul admite încheierea contractelor între viitorii succesori legali asupra cotelor-părți legale ce revin acestora după decesul defunctului, ceea ce, la rândul său, generează un șir de dificultăți la determinarea deosebiriilor dintre aceste reglementări.

Din esența juridică a acestor două alineate este dificil a depista care este deosebirea între ele, deoarece atât în alineatul (1), cât și în alineatul (2) ale articolului în cauză legiuitorul se referă la cotele-părți legale, ceea ce ar însemna că obiectul ambelor varietăți de contracte asupra cărora părțile au convenit a contracta sunt similare, numai că în primul caz astfel de contracte sunt sancționate cu nulitate, iar în al doilea caz contractele încheiate între viitorii succesori legali legiuitorul le consideră valabile.

Într-o opinie doctrinară cu privire la acest articol [1, p.224] se susține că contractul încheiat între moștenitorii legali este valabil numai în cazul în care acesta are ca obiect rezerva succesorală, precizându-se totodată că una dintre părțile contractante trebuie să fie în mod obligatoriu un legatar rezervatar.

Reieșind din contextul alineatului (2) al articolului în cauză, este evident că, în sensul acestei reglementări, calitatea de părți contractante legiuitorul a atribuit-o viitorilor succesori legali fără a se preciza că una dintre părțile contractante să aibă calitatea de succesori rezervatar, ceea ce ne face să concluzionăm că prin opinia citată *supra* autorul a intenționat să prevină sub aspect teoretic apariția unor dificultăți în practică la determinarea capacității de a contracta. Chiar dacă am admite că pentru încheierea unor astfel de contracte una dintre părți va fi viitorul succesori rezervatar, iar cealaltă viitorul succesori legal, totuși asupra calității de parte contractantă se menține o incertitudine până la decesul persoanei a cărei avere urmează să fie moștenită. Cu titlu de ilustrare putem admite situația când, până la momentul încheierii contractului între viitorii succesori legali, persoana a cărei avere urmează să fie moștenită întocmește un testament prin care îi dezmoștenește pe toți succesorii legali, fără ca aceștia să cunoască despre acest fapt la momentul încheierii contractului.

Dat fiind astfel de incidente, se atestă că calitatea de parte contractantă a viitorilor succesori legali are un caracter incert și această situație ar putea afecta din start valabilitatea unor astfel de contracte, deoarece nu putem admite executarea în mod corespunzător a obligațiilor contractuale în cazul când succesori legal nu va dobândi dreptul de proprietate asupra cotei-părți din masa bunurilor succesoriale.

Un alt aspect controversat al dispoziției de la alin.(2) art.675 poate fi desprins din obiectul contractului ce urmează a fi încheiat între viitorii succesori legali, deoarece legiuitorul s-a referit la contractul asupra cotei-părți legale, fără a preciza ce se întâmplă cu cota respectivă ce-i este transmisă cu titlu gratuit sau cu titlu oneros, fapt ce la fel creează unele dificultăți la individualizarea obiectului contractului încheiat între viitorii succesori.

Sub acest aspect, este evident că legiuitorul nu a reușit să contureze în conținutul acestei reglementări toate aspectele care ar legitima prezența condițiilor de valabilitate a contractului cu privire la moștenirea unui viu, fapt ce ar putea crea în practică unele dificultăți la realizarea în mod corespunzător a efectelor juridice pe care le poate genera contractul în cauză.

Deși atât alineatul (1), cât și alineatul (2) ale articolului 675 se referă la „cote-părți legale”, considerăm că opinia expusă de N.Eșanu nu dispune de o suficientă doză de motivație, prin care s-ar preciza de ce legiuitorul în primul alineat sancționează cu nulitate încheierea unor contracte, iar în al doilea alineat al aceluiași articol permite, cu titlu de excepție, încheierea unor astfel de contracte între viitorii moștenitori legali asupra cotei-părți legale.

În sensul acestei opinii, rezerva succesorală derivă din cota-parte legală asupra căreia părțile au contractat. Însă, dacă proprietarul ulterior a fost expropriat ulterior de bunul respectiv, atunci cum se realizează efectele juridice ale contractului nominalizat?

Reieșind din esența principiului priorității succesiunii testamentare asupra succesiunii legale, considerăm că nu poate fi agreată și opinia aceluiași autor, potrivit căreia „contractul va deveni caduc din momentul în care cel puțin una din părți a pierdut calitatea de moștenitor legal sau rezervatar”, deoarece în practică calitatea de moștenitor legal poate fi pierdută anterior momentului încheierii contractului de succesiune, în baza întocmirii unui testament sau asupra cotei care urma s-o dobândească moștenitorul legal.

Potrivit unei alte opinii din doctrina autohtonă, contractul încheiat între viitorii moștenitori legali poate fi lovit de nulitate absolută în temeiul art.224 din Codul civil, dat fiind faptul că contravine bunelor moravuri [2, p.8].

Lăsând în umbră aspectele controversate ale acestei reglementări, considerăm că prin esența sa contractul încheiat între succesori legali dispune de unele asemănări cu contractul de succesiune, iar, în consecință, acest fapt confirmă și unele asemănări cu testamentul.

Ținând cont de caracteristicile specifice ale testamentului și de efectele juridice pe care acesta le generează asupra bunurilor testatorului, putem constata o asimilare a acestui act juridic cu contractul încheiat între moștenitori legali în privința cotelor-părți legale din masa bunurilor succesoriale ce le pot reveni acestora după decesul defunctului.

Luând în considerare modul de formare a acestor două categorii de acte juridice, pentru care legislația prescrie ca manifestarea de voință să îmbrace o anumită formă prevăzută de lege, putem preciza că atât testamentul, cât și contractul încheiat între succesori legali au un caracter solemn, deoarece pentru valabilitatea acestora legislația a stabilit forma autentică.

Un alt element de asemănare între aceste două acte juridice derivă din criteriul de clasificare a actelor juridice în funcție de momentul producerii efectelor juridice, potrivit căruia se poate susține că atât în cazul testamentului, cât și al contractului încheiat între viitorii succesori legali disponerea de proprietate are loc pentru cauză de moarte. Însă, după conținutul său, această asemănare este imperfectă, deoarece, de regulă, dreptul moment al producerii efectelor juridice nu se are în vedere moartea autorului sau autorilor actului juridic. Reieșind din esența contractului încheiat între viitorii succesori legali, momentul producerii efectelor juridice nu ține de moartea uneia dintre părțile contractante; acestea se produc numai după decesul defunctului, care nu este parte la contract. Asupra acestei asemănări avem o anumită rezervă, deoarece creează incertitudine în ce privește dobândirea dreptului de proprietate a cotei din masa bunurilor succesoriale.

Ținând cont de criteriul momentului producerii efectelor juridice, putem admite că între testament și contractul încheiat între viitorii succesori legali asupra cotei-părți legale există unele asemănări, deoarece ambele acte juridice își pot produce efectele numai după decesul defunctului. Însă, dacă analizăm unele subtilități ale contractului încheiat între succesorii legali, putem constata că la momentul încheierii contractului aceștia nu dispun de dreptul de proprietate asupra bunurilor defunctului care au constituit obiectul contractului nominalizat.

Chiar dacă aceste două acte juridice dispun de unele asemănări, totuși între ele există un șir de deosebiri ce ne permit să delimităm limitele de extindere a efectelor juridice, precum și să apreciem care vor fi consecințele juridice în cazul în care asupra acelor bunuri există un testament și un contract încheiat între succesorii legali.

Prima deosebire între testament și contractul încheiat între viitorii succesori derivă din numărul de părți care intervin la întocmirea actelor juridice. Pornind de la criteriul numărului de părți a căror voință juridică a participat la formarea actului juridic, este evident că testamentul reprezintă un act juridic unilateral, iar contractul încheiat între viitorii succesori legali este un act juridic bilateral încheiat prin manifestarea de voință reciprocă a ambelor părți contractante.

A doua deosebire dintre aceste acte juridice derivă din însuși obiectul lor, deoarece dacă prin întocmirea testamentului este înstrăinată pentru cauză de moarte averea care aparține cu titlu de proprietate testatorului, în cazul contractului încheiat între viitorii succesori legali obiectul este unul incert, imprevizibil, fiindcă chiar dacă cota-parte legală la momentul încheierii contractului este determinabilă, ea poate fi afectată de unele împrejurări ce nu depind de conduita succesoriului legal, întrucât până la producerea efectelor juridice ale contractului cota respectivă poate fi modificată sau poate să dispară integral – în baza unor acte juridice sau în rezultatul expropriării pentru utilitate publică.

Referindu-ne la scopul urmărit de autorul actului juridic, precizăm că testamentul este un act juridic cu titlu gratuit, deoarece testatorul dispune de averea sa fără a urmări scopul de a obține de la moștenitorul testamentar vreun avantaj patrimonial, pe când prin încheierea unor astfel de contracte ambele părți urmăresc obținerea unor avantaje patrimoniale.

Finalizând investigația acestui subiect, ținem să menționăm că norma articolului 675 din Codul civil are un caracter ambiguu și controversat, ceea ce ar putea genera în practică un șir de dificultăți la determinarea subiectelor, obiectului, precum și a consecințelor ce pot surveni în caz de caducitate, iar, în consecință, ar crea numeroase divergențe în activitatea notarială și în practica judiciară.

Apreciind valoarea juridică a normei analizate și ținând cont de dificultățile ce pot apărea în practică, propunem, cu titlu de *lege ferenda*, ca art.675 să fie exclus din Codul civil, aceasta pentru a evita apariția unor dificultăți în realizarea dreptului de moștenire a testatorului care poate fi afectată de raporturile juridice ce derivă din încheierea unor astfel de contracte.

Bibliografie:

1. *A se vedea:* EȘANU, N. *Comentariu la Codul civil al Republicii Moldova*. Vol.II. Chișinău: ARC, 2005, p.224.
2. *A se vedea:* PISTRUGA, V. *Dispoziția mortis causae în dreptul succesoral conform noului Cod civil: un pas înainte sau doi înapoi?* Raport științific la Conferința Internațională științifico-practică cu genericul „Codul civil al Republicii Moldova: 5 ani de aplicare – probleme, realizări și perspective”, p.8.

Prezentat la 19.05.2015